

جنگ جهانی اول و تاثیر آن بر ایران

۱۱ مرداد ۱۳۹۳ ساعت ۱۸:۲۹

این جنگ خسارات بسیار زیاد جانی و مالی بر جای نهاد و مدت ۱۵۶۵ روز طول کشید . در طول این مدت در حدود ۶۵ میلیون نفر بسیج شده بودند که از این عده در حدود ۹ میلیون نفر کشته شدند ، در حدود ۲۲ میلیون نفر معلول و از کار افتاده و ۷ میلیون نفر برای همیشه معلول و ناقص شدند و حدود ۵ میلیون نفر نیز مفقود بر جای گذاشت.

در ۲۸ ژوئیه ۱۹۱۴ اعلان جنگ اتریش و هنگری به صربستان باعث بروز یک جنگ عمومی شد که در ۱۱ نوامبر ۱۹۱۸ به موجب متارکه نامه منعقد شده بین آلمان و متفقین ، خاتمه یافت . این جنگ را جنگ بزرگ نامیده اند و منشاء آن رقابت میان دولت های بزرگ بر سر مستعمره ها و مسائل نظامی و ملی در قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم بود.



بهانه شروع جنگ جهانی اول قتل فرانسوا فردیناند ولیعهد اتریش در ۲۸ ژوئن ۱۹۱۴ در سارایووایالت بوسنی به دست گاوریلو پرنزیپ اهل صربستان بود. مردم ایالت بوسنی مایل بودند که به صربستان ملحق شوند، اما دولت اتریش از این کار جلوگیری می کرد. مقامات اتریش دولت صربستان را مسئول این قتل دانستند و آن را بهانه اعلام یک اولتیماتوم در ۲۳ ژوئیه و بعد اعلان جنگ به آن کشور در ۲۸ ژوئیه قرار دادند. اعلان تجهیز عمومی دولت روس در ۳۱ ژوئیه بهانه مداخله آلمان شد که به دولتین روس اول اوت و فرانسه ۳ اوت اعلان جنگ بدهد. سرانجام نیز نقص بیطرفی بلژیک از طرف قوای آلمان، دولت انگلیس را مصمم به اعلان جنگ به آلمان کرد. در جریان جنگ امپراتوری های مرکزی آلمان، اتریش و هنگری مورد کمک ترکیه و بلغارستان واقع شدند. متفقین (بلژیک، انگلیس، فرانسه، مونته نگرو، روسیه و صربستان) نیز مورد کمک ژاپن، ایتالیا، پرتغال، رومانی، ممالک متحده آمریکا، یونان و برزیل قرار گرفتند و به عبارت دیگر اعضای اتحاد مثلث (انگلیس، فرانسه و روسیه) و اتحاد مثلث (آلمان، اتریش و ایتالیا) به یکدیگر اعلان جنگ کردند. ایتالیا از اتحاد مثلث خارج شد و تا سال ۱۹۱۵ بی طرف ماند و در این تاریخ به متفقین پیوست. علت آن بود که می خواست سرزمین ها ایتالیایی زبان را که در تصرف اتریش بود به انضمام چند مستعمره در آفریقا به دست آورد. ترکیه عثمانی به طرفداری از آلمان ها برخاست تا مانع از تسلط روسیه بر تنگه های دریای سیاه شود. آمریکا در سال ۱۹۱۷ با قدرت نظامی، ثروت و تجهیزات فراوان هنگامی به یاری متفقین آمد و این در حالی بود که نیروهای مرکزی پس از سه سال جنگ تقریباً نابود شده بودند. مهمترین صحنه جنگ قاره اروپا در فرانسه بود، آلمانی ها از خاک بلژیک عبور و به فرانسه حمله بردند. نقشه جنگی ارتش آلمان بر آن بود که (برق آسا) به فرانسه هجوم ببرد و پاریس را اشغال کند و آن گاه برای نابود ساختن روسیه بدان کشور حمله ور شود. آلمان سه مرتبه تلاش کرد تا فرانسه را تصرف نماید: یکی در ۱۴ سپتامبر ۱۹۱۴ و دیگری در فوریه ۱۹۱۶ و مجدداً در در ژوئیه ۱۹۱۸.



در شرق ، روسها از آلمانی ها به سختی شکست خوردند و هنگامی که در سال ۱۹۱۷ بلشویکها بر روسیه مسلط شدند ، با آلمان در شهر برست لیتوفسک عهدنامه ای بستند و از جنگ کناره گرفتند . متفقین تمام مستعمرات آلمان را در آفریقا و خاور دور به تصرف در آوردند و مستملکات عثمانی در خاور میانه یعنی سوریه و عربستان را متصرف شدند . شکست نهایی آلمانی ها در نتیجه حملات متفقین در سال ۱۹۱۸ و به رهبری مارشال فوش فرانسوی صورت گرفت و آلمان ناچار ترک مخاصمه را خواهان شدند و هنگامی که این کشور در ۱۱ نوامبر ۱۹۱۸ شرایط متفقین را پذیرفت جنگ جهانی اول به پایان رسید . عهدنامه ورسای ، در ۲۸ ژوئن ۱۹۱۹ بر آلمان مغلوب تحمیل و به پیروزی دولتهای متفق مهر تایید زد . این عهدنامه با عهدنامه های سن ژرمن با اتریش (۱۹۱۹) نویی با بلغارستان، تریانون با هنگری تکمیل شد . این جنگ خسارات بسیار زیاد جانی و مالی بر جای نهاد و مدت ۱۵۶۵ روز طول کشید . در طول این مدت در حدود ۶۵ میلیون نفر بسیج شده بودند . از این عده در حدود ۹ میلیون نفر کشته شدند . در حدود ۲۲ میلیون نفر (نسبت یک سوم) معلول و از کار افتاده و ۷ میلیون نفر برای همیشه معلول و ناقص شدند و حدود ۵ میلیون نفر نیز مفقود بر جای گذاشت.

از دیگر آثار جنگ اول جهانی تغییرات ارضی سیاسی ، اجتماعی و اقتصادی بود که اهم آنها عبارتند از : انقلاب روسیه (۱۹۱۷) ، انحلال امپراتوری روس (۱۹۱۸) ، انحلال امپراتوری اتریش و هنگری و سقوط امپراتوری ترکیه بود.



تاثیر جنگ بر ایران

در سوم اوت سال ۱۹۱۴ که جنگ جهانی اول آغاز شد ایران فقط در ظاهر کشور مستقلی به شمار می آمد. احمدشاه قاجار تازه به سن هجده سالگی رسیده و تاجگذاری کرده بود قدرت و اختیاری نداشت. قریب هفت هزار سرباز روسی که به عناوین مختلف در ایالات شمالی کشور حضور داشتند به موجب قرارداد ۱۹۰۷ روس و انگلیس برای خود حقوق و امتیازات خاصی در شمال ایران

قائل بودند. انگلیسها هم در جنوب کشور فرمانروایی می کردند و حکم دولت ایران فقط در مناطقی که به عنوان «بی طرف» تعیین شده بود خوانده می شد. با شروع جنگ جهانی اول روسها که با عثمانیها درگیر شده بودند یکبار دیگر بدون توجه به اعتراض دولت ایران نیروهای خود را وارد ایران کردند و در اواخر سال ۱۹۱۴ در حدود هفتاد هزار سرباز روسی نواحی شمال غربی ایران را در طول سرحد عثمانی اشغال نمودند. انگلیسها هم از سمت جنوب نیروهای خود را وارد خوزستان کردند و به متصرفات عثمانی در بین‌النهرین حمله ور شدند. با حمله نیروهای عثمانی به خاک ایران و به دنبال جنگی که در نزدیکی تبریز بین قوای روس و عثمانی در گرفت روسها ناچار شدند این شهر را تخلیه کنند. شهر تبریز در جریان این جنگ به آتش کشیده شد و خسارات فراوانی به مردم شهر وارد آمد. نیروهای روس که تا نزدیکی جلفا عقب‌نشینی کرده بودند با رسیدن قوای کمکی از روسیه دست به حمله متقابل زدند و پس از شکست نیروهای عثمانی در جنوب جلفا روز ۳۰ ژانویه ۱۹۱۵ مجدداً تبریز را اشغال کردند. نیروهای روس سپس به سمت غرب حرکت کرده در بهار سال ۱۹۱۵ رضاییه را از نیروهای عثمانی پس گرفتند و تا حدود دریاچه وان پیش رفتند.

قوای روس در ۱۶ آذر ۱۲۹۴ از قزوین به تهران حرکت کرده، ۱۸ آبان وارد کرج شدند. به دنبال حرکت قوای روس به سمت تهران عده زیادی از رجال و نمایندگان مجلس به سمت قم حرکت کردند و در آنجا کمیته دفاع ملی را تأسیس کردند. ۲۲ آبان به علت نزدیک شدن قشون روس به تهران تصمیم انتقال پایتخت گرفته شد. اما در ۲۳ آبان وزیرمختار روس و انگلیس احمد شاه را ملاقات کردند و او را از انتقال پایتخت به اصفهان منصرف ساختند. آخرین حد پیشروی روسها در ایران در فوریه ۱۹۱۷ بود، ولی از این تاریخ به بعد به علت بروز انقلاب در روسیه و سقوط حکومت تزاری وضع نیروهای روسیه در ایران هم دچار آشفتگی شد.

این آشفتگی پس از انقلاب دوم روسیه در اکتبر ۱۹۱۷ و روی کار آمدن حکومت بلشویکی به حد اعلی رسید و نیروهای روسی دچار تفرقه و پراکندگی شدند. به موجب قرارداد صلح «برست‌لیتوفسک» که روز سوم مارس ۱۹۱۸ بین آلمان و حکومت بلشویکی روسیه امضا شد روسها متعهد شدند نیروهای خود را از ایران اخراج کنند و بقایای نیروهای روسی هم تا اواخر بهار همین سال ایران را تخلیه کردند. ولی نیروهای انگلیس تا کودتای ۱۲۹۹ (۱۹۲۱) در ایران ماندند.

منابع:

- ۱- روزها و رویدادها. علی بری دیزچی و همکاران: ۹۰-۸۹.
- ۲- تاریخ جهانی. دولاندلن، ج ۲: ۳۷۵-۳۷۳.
- ۳- ایران در جنگ جهانی اول. زهرا عباسی: موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران

منبع: قدس آنلاین

